

УДК 639.2/3:504.54

Миськовець Н. П., асистент (Національний університет водного господарства і природокористування, м. Рівне)

ЗАПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ ФАО В ПРАКТИКУ ПРИРОДООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовано стан ведення природоохоронної діяльності рибного господарства регіону, визначено основні тенденції, що відбуваються в галузі та запропоновано альтернативні варіанти для стимулювання природоохоронних заходів на основі стандартів ФАО.

Ключові слова: стандарти, ФАО, рибне господарство, аквакультура, природокористування.

Вступ. Основне завдання на сьогодні перед людством і всіма галузями національного господарства є збереження і примноження природних ресурсів. Зрозуміло, що виробнича діяльність не може обійтися без залучення природних ресурсів, не винятком є рибне господарство. В процесі своєї діяльності підприємці та господарства що займаються рибництвом та рибальством залучають земельні, водні та водні біоресурси для отримання товарної продукції (мальок, цьоголітка, річняк, дволітка, дворічка) на всіх виробничих етапах для примноження прибутків. Виробництво орієнтується на впровадження переважно пасовищних форм аквакультури, що ґрунтується на використанні природних кормових ресурсів водойм і передбачає отримання рибопродукції низької собівартості з мінімальним нанесенням шкоди і вичерпності природним ресурсам.

Ефективність функціонування рибного господарства залежить в насамперед від природоохоронної діяльності в галузі, адже ведення рибогосподарської діяльності потребує залучення природних ресурсів. Забезпечення порядку в галузі покладено на Державне агентство рибного господарства України, яке в свою чергу контролює місцеве ведення рибництва та рибальства в регіоні через Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Рівненській області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проводячи аналіз останніх досліджень, зазначимо, що проблемі ефективного ведення рибного господарства присвячено низку праць відомих українських вчених: Стасишина М. С., Вдовенко Н. М., Кваша С. М., Борщевського П. П., Гринжєвського М. В., Грициняка І. І., Муріна В. О. Однак питання природоохоронної діяльності галузі та залучення досвіду ФАО в дану проблематику мало досліджене і потре-

бує окремого вивчення, що й обумовило актуальність досліджень, проведених у статті.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз ефективності ведення природоохоронної діяльності в рибних господарствах регіону, як галузі яка безпосередньо використовує природні ресурси, впливаючи на їх стан в процесі експлуатації з метою отримання товарної продукції, на основі досвіду ФАО сприяти покращенню роботи підприємств для забезпечення продовольчих потреб населення та стабільному розвитку національної економіки.

Результати досліджень. Рибництво дуже специфічна галузь сільського господарства через сезонність виробництва, рибопродуктивність ставків суттєво впливає на собівартість товарної риби і рентабельність рибництва, тому орендарі та товаровиробники змушені дбати про покращення умов існування сировинної продукції (риби) та утримувати виробничі потужності (водойми) у хорошому стані. Товарну рибу вирощують в нагульних ставках, які будувалися на малопродуктивних землях і лише в рідких випадках плодючих. Природна родючість ґрунту і води визначає кормову базу для риби. Рибницькі господарства в процесі господарської діяльності змінюють їх у потрібному напрямі, поліпшують загальні умови утримання риби.

Природоохоронну діяльність в рибній галузі можна умовно розділити на дві частини: та яка здійснюється на водоймах загального користування і на орендованих акваторіях.

Згідно чинного законодавства всі водойми на території України належать державі, а господарську діяльність на них можна здійснювати через взяття в оренду, тобто для ведення рибництва та розвитку галузі залучаються орендовані водні акваторії, в залежності від площі водного дзеркала визначається їх режим використання та експлуатації. Решта не орендованих водних акваторій мають загальне використання та використовуються за різним призначенням.

Окрім того, вагомою причиною незалучення водойм у господарське використання є економічні причини, адже багато ставків, озер водосховищ потребують реконструкції та капітального ремонту, а в наслідок сучасних змін у сільськогосподарській галузі переважна кількість досліджуваних водойм втратила своє пряме призначення і здебільшого їхнє використання пов'язане зі здійсненням любительського і браконьєрського лову риби, що суперечить чинному законодавству України. До того ж неконтрольоване вилучення водних живих ресурсів небезпечне для екосистеми й іхтіофауни водойм, що також свідчить про необхідність та актуальність проведення природоохоронних заходів [1].

Причинами стрімкого розвитку аквакультури у світі є низька залежність від сезонності, у порівнянні з промисловим ловом, орієнтація на цільові потреби споживача, впровадження довгострокових та більш досконалих підходів до рибицтва, проте для України замкнуте ведення аквакультури є тільки в перспективі, а нині прісноводне рибицтво розвивається та функціонує за рахунок спеціальних товарних рибних господарств (далі – СТРГ).

За своєю суттю СТРГ це рибицтво за екстенсивною технологією у неспускних водоймах. Зазначені водойми переважно штучного походження, що були побудовані у 60–80-х рр. ХХ ст. для забезпечення різних потреб народного господарства колишнього СРСР і нині за своїм прямим призначенням майже не використовуються [1]. Проте така форма ведення господарювання як СТРГ досить успішно на них функціонує, окрім того, законодавчо чітко регламентується режим ведення таких господарств. За рахунок зариблення водойм представниками традиційної полікультури оптимізуються трофічні ланцюги у водоймі, сприяє уникненню таких явищ, як процеси евтрофікації, заростання і заболочування.

Таблиця*

Динаміка розвитку СТРГ в регіоні (Рівненській області)

Показник	Роки				
	2011	2012	2013	2014	2015
Кількість суб'єктів, шт.	25	26	29	26	46
Кількість займаних водних об'єктів, шт.	25	26	30	36	49
Площа займаних водних об'єктів, га	566,93	585,93	736,36	823,37	1214,28
Вселено молоді млн екз.	0,55111	0,471819	0,667586	0,992633	1,376323
Виловлено риби, т (план)	186,79	181,75	240,08	260,54	357,43
Виловлено риби, т (факт)	146,87	117,73	193,45	208,43	301,21
Фактичний відсоток виловів %	78,6	65	80,6	80	84
Загальна рибопродуктивність, т/га	0,26	0,20	0,26	0,25	0,24

*Складено за даними Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Рівненській області

В досліджуваному регіоні прослідковується тенденція збільшення кількості СТРГ (таблиця), так, у 2015 році в Рівненській області штучне

розведення, вирощування та використання риби та інших водних біоресурсів в режимі СТРГ здійснювали 46 користувачів на 49 водних об'єктах (загальною площею 1214,280 га), що на 54% більше ніж аналогічних господарств було у 2011 році. Ними було здійснено вселення молоді риб в кількості 1,376323 млн екз. риб, що в 2,5 разів більше ніж у 2011 році, вони тісно співпрацюють з органами Рибоохорони в області та дбають про якість підрощуваної рибної продукції та стан орендованих водойм.

Орендарі ставкових площ зацікавлені в проведенні природоохоронних заходів з метою збільшення природної рибопродуктивності, а в результаті примноженні прибутків. Також не можна забувати про те що, орендарі водних площ дбають про водоохоронні зони, які дозволяють попереджувати забруднення, засмічення і вичерпання водних об'єктів та її мешканців, тому актуальність досвіду та стандартів ФАО не викликає сумніву в зацікавленості останніх.

Щоб дати можливість аквакультури рости і продовжувати приносити більше соціально-економічних благ, потрібно подолати різні перешкоди, в тому числі шляхом раціональної політики, спираючись на різні дослідження, обмін інформацією та знаннями на національному, регіональному і глобальному рівнях. Усвідомлюючи значення активної співпраці та взаємодії між державним і приватним сектором і синергетики їх ресурсів, а також обміну інформацією і знаннями, ФАО створила Глобальне партнерство з активізації розвитку аквакультури (ГПАРА). Його мета – звести партнерів разом для об'єднання їх технічних, організаційних та фінансових ресурсів з метою ефективною і маловитратною підтримки глобальних, регіональних і національних ініціатив в області аквакультури. Зокрема, ГПАРА прагне до заохочення і зміцнення стратегічних партнерств і їх використання для мобілізації ресурсів, необхідних для розробки та здійснення проектів на різних рівнях.

Прийнята програма Глобального партнерства з активізації розвитку аквакультури, має на меті шість основних цілей, зокрема:

- прийняття глобальних, регіональних і національних заходів політики, стратегій, законів, кодексів і керівних принципів в області аквакультури, а також зміцнення підприємств з метою задоволення зростаючих потреб і забезпечення сталого виробництва;
- мінімізація ризиків аквакультури для довкілля та біорізноманіття, зростання ефективності сектора аквакультури як виробника харчових продуктів тваринного походження;
- прийняття на озброєння і зміцнення партнерського підходу до вирішення проблем аквакультури і сприяння її сталому розвитку;

- розширення в глобальному і регіональному масштабі прибуткової, добросовісної, безпечної та справедливої торгівлі продукцією аквакультури – з належним урахуванням інтересів дрібних виробників;

- реалізація в теперішньому режимі заходів з пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації відповідно до домовленостей на глобальному і регіональному рівні;

- просування і широке поширення інновацій у виробничих системах аквакультури, а також механізми надання фінансових послуг [2].

Виконання цих цілей на вітчизняних рибних підприємствах дозволить покращити їх економічне становище та сприятиме екологічній рівновазі систем.

В ході конференції «Ріо + 20» ФАО прямо заявила світовій спільноті про своє прагнення забезпечити стабільне майбутнє для фермерських і риболовецьких общин і про те, що акцент концепції «Голубой рост» поставлений на збереження і регулювання при тому розумінні, що здорові екосистеми більш продуктивні і необхідні для стійкої економіки. Ініціатива ФАО «Голубой рост» – це комплексний підхід до вирішення цілого ряду завдань, що охоплює усі виміри сталого розвитку – економічний, соціальний та екологічний [3].

Територіальні органи управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства через проведення певних природоохоронних заходів дбають про природне відтворення водних біоресурсів та уникнення вичерпності природних ресурсів на водоймах загального користування і контролюють ведення рибогосподарської діяльності в рибних господарствах регіону.

Рівнерибоохороною рибоохоронна діяльність проводиться у розрізі таких основних напрямів:

- організація тісної співпраці з природоохоронними та правоохоронними органами;

- проведення широкомасштабних рибоохоронних заходів;

- іхтіологічний моніторинг стану відтворення водних біоресурсів у підконтрольних водоймах;

- оптимізація штучного та природного відтворення іхтіофауни;

- широка інформаційно-просвітницька діяльність;

- співпраця з підприємствами, установами, організаціями в галузі охорони та відтворення водних біоресурсів.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 276 від 17 квітня 2013 року затверджено критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в галузі рибного господарства та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державним агентством рибного господарства.

До критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в галузі рибного господарства, належать:

- видовий склад об'єктів аквакультури;
- значення водного об'єкта (загальнодержавне або місцеве);
- обсяг вилучення водних біоресурсів;
- наявність порушень вимог законодавства у галузі рибного господарства.

Відповідно до наказу про «Порядок організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства в частині ведення рибного господарства, охорони водних біологічних ресурсів та регулювання рибальства» визначено що об'єктами перевірки є підприємства, цехи, виробничі майданчики, обладнання, установки, території, водні об'єкти, водозабірні споруди тощо, які експлуатуються суб'єктами господарювання, в тому числі споруди та інші об'єкти, діяльність яких пов'язана з веденням рибного господарства, шкідливим впливом на охорону водних біоресурсів (в тому числі їх розміщення, проектування, будівництво, реконструкція та введення в дію).

За результатами проведеної перевірки інспектором рибоохорони складається акт перевірки вимог природоохоронного законодавства:

- для водного об'єкту господарська діяльність на якому здійснюється без відповідних дозвільних документів (Режиму рибогосподарської експлуатації водного об'єкту, Науково-біологічного обґрунтування експлуатації водного об'єкту); перевірки виконання припису; інших випадках передбачених чинним законодавством України;

- для перевірки водозабірної споруди щодо стану та наявності рибозахисного обладнання;

- для перевірки спеціального товарного рибного господарства;

- для перевірки рибогосподарської діяльності користувача, який здійснює діяльність за науково-біологічним обґрунтуванням.

На підставі акта, який складено за результатами перевірки, протягом п'яти днів з дня її завершення, у разі виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства складається припис про усунення порушень природоохоронного законодавства.

Строк виконання припису встановлює державний інспектор рибоохорони залежно від виявлених порушень природоохоронного законодавства, але не більше ніж 6 місяців. У разі неможливості виконання приписів у встановлені в них строки суб'єкт господарювання, що перевірявся, може звернутись до Держрибоохорони у Рівненській області для їх продовження з обґрунтуванням та підтверджуючими документами, оформленими належним чином [4].

Для ефективної природоохоронної діяльності в галузі необхідно всім учасникам, що задіяні у ведення виробничої діяльності дотримуватися певних правил, а саме: принципу обережності при експлуатації природних ресурсів, проведенні попереджувальних заходів, очищенні водойм від забруднення та заростання, принцип «забруднювач платить», встановити чіткі і жорсткі штрафні санкції для тих то порушує дотримання режимів експлуатації водних об'єктів, для тих хто використовує водойми не за призначенням та особливо для браконьєрів.

Висновки. Запровадження стандартів ФАО в практику природоохоронної діяльності підприємств, зокрема рибницьких, які підрощують рибу у прісноводних водоймах, ставках дозволить підвищити продуктивність господарської діяльності та бережно відноситися до природного ресурсу. Адже за останні роки світовий ринок аквакультури у світі збільшився майже в 3 рази, досяг 78,9 млн тонн та є найдинамічнішим сектором харчової промисловості. За даними ФАО 41,8 млн тонн (53%) рибництва припадає на внутрішні водойми – аквакультуру і 37,1 млн тонн (47%) на морські – марикультуру.

Саме використання досвіду ФАО та принципів концепції «Голубой рост» дозволить підприємствам вийти на новий рівень, а ведення аквакультури та оренда водойм може розглядатися тільки як позитивне явище, адже спостерігаючи за ставковими площами, які перебувають в оренді можна бачити на скільки вони окультурені та доглянуті. Завдяки тому, що в них проводиться щорічне зариблення риби спостерігається наповнення і водойм загального користування промисловими видами риби через міграції річковими системами. Окрім того, згідно чинного законодавства, орендовані території на яких ведеться рибогосподарська діяльність, є під пильним наглядом різних державних служб, особливо рибінспекції.

А от водойми загального користування є мало захищеними на них постійно ведеться безконтрольний (неконтрольований) вилов, підриваються запаси природних водних біоресурсів, окрім того широко застосовуються електровудки, вибухові речовини та інші заборонені знаряддя лову, селективна дія сіткових знарядь лову – ці явища позначаються на відтворювальних властивостях популяцій риб, життєздатність і чисельність їх потомства. Тому самих тільки наглядових виїздів працівників рибінспекції мало, необхідне постійне вкладання коштів для здійснення охорони, розчищення водойм від заростання та обміління. Необхідно виховувати екологічне суспільство, щоб кожний громадянин свідомо ставився до природних ресурсів та здійснення любительського і браконьєрського лову риби.

1. Бойко А. Проблемы развития рыбной отрасли в Украине / А. Бойко // *Legea și viața*. Noiembrie 2013. – С.36–39. 2. Состояние мирового рыболовства и аквакультуры 2016. Вклад в обеспечение всеобщей продовольственной безопасности и питания / ФАО. 2016./ – Рим. – С. 216. 3. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.fao.org/europe/news/detail-news/ru/c/425168/> 4. Постанова КМУ від 17 квітня 2013 р. № 276 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності в галузі рибного господарства та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державним агентством рибного господарства» // Офіційний вісник України від 29.04.2013 — 2013 р., № 31.

Рецензент: к.е.н., доцент Кондрацька Н. М. (НУВГП)

Myskovets N. P., Assistant (National University of Water and Environmental Engineering, Rivne)

ESTABLISHING STANDARDS FAO PRACTICE OF ENVIRONMENTAL ENTERPRISES

The article determination the state of environmental activities fisheries in the region, the main trends occurring in the industry and suggested alternatives to promote environmental activities based on FAO standards.

***Keywords:* standards, FAO, fisheries, aquaculture, natural resources.**

Мисковец Н. П., ассистент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

ВВЕДЕНИЕ СТАНДАРТОВ ФАО В ПРАКТИКУ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье проанализированы состояние ведения природоохранной деятельности рыбного хозяйства региона, определены основные тенденции происходящих в отрасли и предложены альтернативные варианты для стимулирования природоохранных мероприятий на основе стандартов ФАО.

***Ключевые слова:* стандарты, ФАО, рыбное хозяйство, аквакультура, природопользования.**
